

УДК : 159.922

Водолазська Ольга Олегівна, доцент, доцент кафедри загальної та диференціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Цуркан Світлана Миколаївна, здобувач освітнього ступеня магістра спеціальності 053 Психологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Для людини професія - це джерело існування і засіб особистісної самореалізації, що передбачає формування її як активного суб'єкта діяльності і потребує, по-перше, належного рівня підготовки, по-друге, високої відповідальності за результати своєї професійної діяльності. До складу професійно важливих якостей професій типу «людина-людина» науковці відносять певний набір таких якостей. Є. О. Клімов, наприклад, виокремлює такі якості, як уміння керувати людьми; вчити, виховувати, лікувати людей, обслуговувати різні потреби людей; вміння слухати, чути і розуміти іншу людину [6, с.130-135]. Е. Ф. Зеєр до переліку професійно-важливих якостей включає: толерантність, товарицькість, емоційну стійкість, організаторські здібності, доброзичливість, справедливість, уміння володіти собою [4, с. 175]. На думку Є. П. Ільїна професійно-важливими якостями фахівця типу «людина-людина» є такі, як доброзичливість, такт, толерантність, товарицькість, емоційна стійкість, самовладання, витримка, чуйність, співпереживання тощо [5]. Представник кожного типу професії має свій комплекс особистісних та професійно-важливих якостей, які сприяють успішному оволодінню і подальшому виконанню професійної діяльності.

Комунікації, які виникають у спілкуванні людей, виступають необхідною умовою їх буття, без чого неможливий повноцінний розвиток не лише окремих психічних функцій, процесів і якостей людини, але і професійного становлення особистості в цілому [7]. Комунікативні якості визначаються у психології як сукупність здібностей, властивостей, умінь і

навичок особистості, що характеризує її ставлення до людей і забезпечує можливість встановлення і підтримки контакту і взаєморозуміння між ними під час спілкування [2]. За результатами досліджень учених (Л. М. Аболін, К. О. Абульханова-Славська, О. О. Бодальов, Л. І. Божович, В. П. Зінченко, О. П. Саннікова, В. І. Слободчиков та ін.) серед основних характеристик особистості виокремлюються ті, що відображають її ставлення до інших людей і є складовими «комунікативного блоку особистості» [2]. В першу чергу це стосується толерантності, як здатності суб'єкта до прийняття моделей поведінки, цінностей, що відрізняються від його власних у взаємодії з оточуючими.

Толерантність у спілкуванні є невід'ємною характеристикою професіоналізму і зрілості особистості, що потребує підтвердження емпіричною перевіркою. Отже, наведемо її результати.

В емпіричному дослідженні приймали участь 78 осіб - здобувачів освітнього ступеня магістра спеціальності 053Психологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Діагностичний інструментарій склали: «Тест-опитувальник якісних показників толерантності» Саннікової О. П. та Бабчук О. Г.; «16-факторний особистісний опитувальник» - форми А і Б (Р.Кеттела). Кореляційний аналіз виконувався у програмі SPSS 13.0 for Windows.ru.

Проведений кореляційний аналіз, результати якого наведено у табл.1, показує, що загальний показник толерантності виявив як додатні, так і від'ємні значущі зв'язки з більшістю факторів особистості (за Р. Кеттеллом)-на 1% і 5% рівнях. Додатні зв'язки свідчать про те, що вираженість толерантності супроводжується такими якостями як товариськість, добродушність, легкість спілкування, гнучкість, (A⁺), готовність до співдружності, сміливість, відзивчивість, (H⁺), емоційна стійкість і зрілість, реалістичність, (C⁺), сентиментальність, чутливість, ніжність, м'якість (I⁺), покірність, конформність (E⁻), безпечність, активність (F⁺), радикалізм, гнучкість, відсутність прагнення до домінування, розуміння іншої людини (Q₁⁺),

довірливість, терпимість, поступливість (L^-), орієнтація на соціальні контакти, наявність достатнього самоконтролю (Q_3^+), нефрустрованість, врівноваженість, байдужість, (Q_4^-), активність, сміливість, енергійність (O^-).

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляцій між якісними показниками толерантності та факторами особистості (за Р. Кеттеллом)

Показники		Якісні показники толерантності			
		ЕТ	КТ	ПТ	ЗПТ
Фактори особистості (за Р.Кеттеллом)	A	308**	202**	230**	297**
	C	168*		222**	163*
	E			-204**	-172*
	F	167*		247**	175*
	G	-161*			
	H	255**	276**	188**	307**
	I	165*	159*		178*
	L		-261**	-195**	-183**
	M	210**			181*
	N			161*	
	O	-144*		-153*	-140*
	Q ₁		224**		180*
	Q ₂			176*	
	Q ₃	236**	211**	244**	254**
	Q ₄	-448**	-275**	-187**	-398**
	Q _I	294**	147*		186**
	Q _{II}	-231**	-232**	-203**	-236**
	Q _{III}	-195**			
	Q _{IV}	149*			

Примітки: 1) Умовні скорочення толерантності: ЕТ-емоційна толерантність; КТ-комунікативна толерантність; ПТ - поведінкова

толерантність; ЗПТ –загальний показник толерантності. 2) Умовні скорочення за методикою Р.Кеттелла: -А+афектотімія- А-сизотімія; С- С+сила «Я»- С- слабкість «Я» ; Е -Е+ доміантність- Е- конформність; F- F+ безпечність- F- заклопотаність; G – G+сила «над Я» - G- слабкість «над Я»; Н- Н+смівлівість – Н- боязкість ; І – І+м'якість - І-твердість; L- L+ підозрліість- L- довірлівість; М – М+мрійлівість-М-практичність ; N – N+ прониклівість- N- наївність ; О - О+схильність до відчуття провини – О-самовпевненість ; Q1 - Q1+ радикалізм- Q1- консерватизм ; Q2- Q2+ самодостатність - Q2-залежність від групи; Q3- Q3+високий самоконтроль- Q3-низький самоконтроль; QІ – QІ+ екстраверсія- QІ- інтроверсія; QІІ – QІІ+ тривожність- QІІ – емоційна стабільність; QІІІ - QІІІ+кортикальна жвавість - QІІІ- сенситивність; QІV - QІV+незалежність- QІV- покірність.

Усі ці характеристики описуються в літературі як риси, притаманні толерантній особистості. Отримані додатні зв'язки (на рівні $p \leq 0.01$ і $p \leq 0.05$) показника ЕТ (емоційна толерантність) з показниками факторів особистості характеризуються піддатливістю почуттям, обставинам, гнучкістю (A^+), потуранням своїм бажанням тощо, а також мрійлівістю, невірноважністю (M^+), відзивчівістю та імпульсивністю (H^+), ідеалістичністю, високим творчим потенціалом, схильністю до захопленості, нефрустрованістю, врівноваженістю (Q_4^-), схильністю особистості відчувати, а не діяти (G^-), і збільшенням впливу емоцій на особистість і її поведінку.

Показник КТ (когнітивна толерантність) виявляє додатні зв'язки з показниками A^+ (афектотімія), H^+ (смівлівість), Q_1^+ (радикалізм), Q_3^+ (високий самоконтроль), від'ємні – з показниками: L^- (довірлівість), Q_4^- (нефрустрованість), Q_{II}^- (емоційна стабільність) – на рівні $p \leq 0.01$. Додатні зв'язки виявлені з показниками: I^+ (чутливість), Q_1^+ (екстраверсія) - на рівні $p \leq 0.05$. Такі зв'язки характеризуються наявністю у толерантної особистості розумових характеристик: гнучкість, легкість у спілкуванні (A^+), імпульсивність та смівлівість готовність до співдружності, відзивчівість, беззаботність, рішучість (H^+), уступливість, терпимість довірлівість (L^-),

сентиментальність. Показник ПТ (поведінкова толерантність) виявив додатні зв'язки з A^+ (афектотімія), C^+ (сила «Я»), F^+ (безпечність), H^+ (сміливість), Q_3^+ (високий самоконтроль поведінки), від'ємні – з показниками: E^- (покірність), L^- (довірливість), Q_4^- (нефрустрованість), Q_{II}^- (емоційна стабільність) – на рівні $p \leq 0.01$. Додатні зв'язки з показниками: N^+ (проникливість), Q_2^+ (самодостатність), від'ємні – з показником: O^- (самовпевненість) – на рівні $p \leq 0.05$. Тут має місце складне співвідношення. З одного боку, толерантність супроводжується відсутністю прагнення до влади, домінування, з іншого – самостійністю, незалежністю, вмінням проявляти власну, зокрема толерантну, позицію, незважаючи на соціальні, етнічні та будь-які інші кліше.

Отже, аналіз отриманих кореляцій показав належність взаємозалежностей між показниками толерантності і факторами особистості, що підтверджує значущість комунікативних якостей у професійному становленні майбутнього психолога.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегии жизни. Москва: Мысль, 1991. 299 с.
2. Бабчук О. Г. Особливості толерантності осіб з різними типами емоційності: дис... канд. психол. наук :19.00.01 Одеса, 2012. 221с.
3. Бодалев А. А. Личность и общение. Москва: Издательство МГУ, 1984. 272 с.
4. Зеер Є.Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов. Москва: Академический Проект; Фонд «Мир», 2005. 336с.
5. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Евгений Павлович Ильин. – Санкт-Петербург: Питер, 2011. 576 с.
6. Климов Е.А. Психология профессионала. Москва: Институт практической психологии, 1996. 400с.
7. Толерантность и коммуникация [Редактор Г. И. Петрова]. Министерство образования Российской Федерации. Томский гос. университет. Томск: Дельтаплан, 2002. 177 с.